

Laurvig Bys grensestener til Brunlanes og Hedrum herreder fra 1874

av Jan Høeg

Når begynte det hele? Hva var forut for det vi kjenner? Disse grunnleggende spørsmål er opprinnelsen til all historisk forskning. Det er denne underlige og pirrende nysgjerrighet som gjør at så mange engasjerer seg i en søken etter tingenes opphav, og som for enkelte blir en livslang innsats for å løfte på historiens eller sagnets slør.

Utgravningene på Kaupang med graveskje, kost og finsikting avdekker små perler, mynter og smykker i tillegg til våpen, ildsteder, stolpehull og møddinger. Vikingskip i gravhauger eller rekonstruerte farkoster som Kon Tiki og Ra i seilas over de store oceaner fører oss årtusener tilbake i tid og blir spesialistenes og de profesjonelle forskernes domene.

Vi "menige" kan og bør vel helst finne oss saker og tråder å nøste noe nærmere vårt eget eller våre nære forfedres århundrer. Og dette engasjementet ser vi jo klart i det omfattende og glimrende arbeide som våre opprinnelige kommuners eller rettere bygders historielag utfører år etter år - nettopp fordi så mange enkeltpersoner kan gå inn som aktive bidragsytere med materielle ting eller beretninger om liv og virke i svunne tider. Historiekunnskap og tradisjonenes bevaring viderebragt til nye slekter skaper et verdifullt fundament for folk og fedreland.

Så får jeg rope som Askeladden: "Jeg fant, jeg fant!" Ikke noe nytt og revolusjonerende eller oppsiktsvekkende. Bare noe eller rettere noen, som har vært der i 127 år, men som er blitt vanskjøttet - noen steder fjernet ved vegarbeider eller graving - andre steder halvt sunket i jorden ved teknokraters manglende vett når gatelegemer ble løftet og asfaltert. Tråden jeg har tatt opp - og som vi bør nøste videre på - fremgår av artikkelens overskrift, altså Bygrensens stenstøtter fra 1874. 26 var de den gang i tall - 10 mellom Laurvig By og Brunlanæs Herred og 16 mellom Laurvig og Hedrum Herred.

Larvik By feiret i 1996 sitt 325 års jubileum, men var jo få år i forveien blitt storkommune ved statlig tvangssammenslåing av nabo-kommunene og Stavern By. Samlet ble det et betydelig areal og 40 000 innbyggere. Det ble jo noe helt annet enn da bystatus ble gitt i 1661, men selv 145 år senere var byens område meget beskjedent. Det vil gå

alt for langt å nevne alle trinn, forhandlinger og "Commissioner" frem til året for grensestøttens tilblivelse. Den interesserte vil i Larviks Historie, bind 2, 1814-1885 i kapitlet "Krise og nyreisning" med underkapitlet "Byens grenser og administrasjon", s 25-40, få en omfattende redegjørelse for byens etter hvert arealmessige vekst.

La meg her bare kort referere fra innledningen i det nevnte kapittel: "Det egentlige Larvik omfattet omkring 1814 bare Tollerodden og det område som er begrenset av det vi nå kaller Herregårdsbakken, Greveveien, Jegersborggate, Sigurdsgate, Olavsgate, Bøkeli og Farriselva." I tillegg kommer så et "smalt" Torstrand ut til Vestre Halsen. Øyaområdet, som vi for noen generasjoner siden kalte Sika, var dels myr og sump med et par små kanaler fra Lågen. Dagens svære Revområde var betydelig mindre, kun et rev, dvs. sandbanker i skiftende former etter flommer og pålandsstormer.

Langestrand med det store bruk og Jernverkets virksomhet var opprinnelig grevskapseie utenfor Larvik By, overtatt av den danske konge i 1805 og så i 1817 solgt til de privatmenn som fikk tilnavnet "Grevlingene". Det nevnte kapittel beretter at våre stortingsmenn ved henvendelser til regjeringen hjalp til med å få utvirket "Hans Majestæts Kongens naadigste Resolution" av 13. mars 1819 om at ladestedet Langestrand med Fritzøe Jernverk skulle innlemmes i Larvik By. I februar 1820 gikk så dette i orden. Videre tok man fra byens side opp spørsmålet

om "Bøgeskoven - den for dette Sted umistelige Ziir" (pyrd) som så kom innenfor byens grenser. Ved forhandlinger kom også Herregården (kalt Residensen) inn i Larvik.

Larviks Historie (side 39) refererer så at man i 1820 hadde engasjert kaptein Rørdam til å lage et kart med tilhørende beskrivelse av de nye bygrensene. Men forut for dette hadde løytnant Reichborn tegnet et kart over Larvik med Torstrand og Langestrand og nærmeste omegn. På dette kartet er senere tegnet inn de nye bygrenser fra 1821 (20), 1854 og 1874. Jeg har understreket det siste årstallet, for her kommer vi til oppsettingen av de grensestenene jeg innledet med å omtale. 26 var de altså i tallet - håndverksmessig skikkelig tilhugget og rett og riktig fundamenterte, alle jevnt over 95 cm høye og 38 cm brede. I tillegg har de en grovhugget del som står under grunnen. Øverst har de en vertikal rand hvor de første 10 har innhugget L på den ene side og B på den annen for henholdsvis Larvik og Brunlanes. Under dette står bokstavene No og stenens nummer fra 1 til 10. På Langestrand finner vi No 1 ved Stavernsveiens hus nr. 17 b. No 2 nedfor Druidenes Hus er blitt borte under vegomlegging, No 3 står på høyden 100 meter syd for Villa Løkka og No 4 står i klemme mellom kirkegårdsmuren og innkjøringen til Rosendal hus nr.3. No 5 står oppe i Øvre Frizøegt 37. Denne avviker imidlertid fra de øvrige med en bredde på 64 cm og et uthugget forsenket felt øverst med mer tekst som sjelden er mulig å lese. Først da jeg efter flere gangers besøk kom der da solen stod skrått over Høysteinene, kom det lys og skyggevirksomheter som gjorde det mulig å lese *Laurvig By* på den ene siden og *Brunlanæs Herred* på den andre. Så, under No 5 og nederst som på alle stenene rundt hele byen, årstallet 1874.

No 6 står inne i det lille gårdsrummet til hus nr.6 i Brunlanesgt, No 7 foran hus nr. 8 i Øvre Damsbakken, No 8 inne på plenen til hus nr. 24 i Eidgaten og No 9 pent plassert i Hammerdalen av Treschow Frizøe efter at den i noen generasjoner har befunnet seg under tømmerrenna som ble fjernet for et par år siden. Rett syd for denne helt inn til jernbanebroen ved Mellomdammen skulle vi så hatt den siste mot Brunlanes, No 10, men den er forsvunnet, antagelig i NSB's anleggsperiode. 183

Dermed går vi rett over Mellomdammens stengdemning og treffer i krysset mot Nedre Bøkeligate igjen en bred sten, No 11, som Larviks vegetat har mer enn halvt begravd med fylling og asfalt. Til venstre

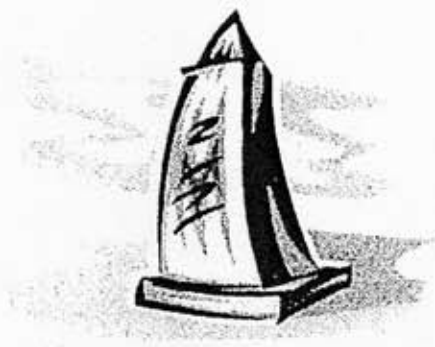
hadde vi da i 1874 Hedrum kommune og til høyre Larvik. Det er den første av de i alt 16 støtter i grenselinjen mellom Larvik og Hedrum fra Mellomdammen og ut til Øya ved det sydvestre hjørne av nåværende Unnersbo Kirkegård. Sten No 12 befant seg til for et par år siden på gårdsplassen til et hus i Øvre Bøkeligate vis a vis Gårdsbakken 31. Så ved utgravning til en garasje har man ganske enkelt lempet denne og fyllmasse på en henger og tippet det hele et sted i Lågen. Knappt 100 meter unna den store boligblokken stod No 13 som også ble utsatt for utgravnings hærverk, men det er mulig at en halvdel nå er funnet i en oppbygget mur like ved. Herfra går så den omtalte bygrense etter stengjerdet langs hele Bøkeskogens nordgrense til grensesten No 14 som var plassert på den lille stripen av Dalheimveien som ennå finnes innunder Utsikten. Også den er borte, muligens slukt av E-18 anlegget.

Så kommer vi til den mest kjente av alle i vårt stengalleri: bygrensestøtte No 15 oppe på Utsikten, godt festet i en pen og solid firkant av oppbygget sten. Prospektkort og maleri herfra er kjent med det vakre utsyn mot Kilen og Farris. Mange tusen mennesker har sittet nettopp her ved bygrensens vakreste og også mest romantiske punkt. No 16 finner vi så ved Turns nye lille gressbane. Herfra gikk i 1874 grensen sydover forbi Flaggstengene og omtrent ned til Mathiesens byste til No 17 for så å dreie mot Badeparkens allé med No 18.

Efter vårt stadig refererte årstall har det imidlertid vært ytterligere byutvidelse. Fra No 16 kom det (ukjent år) en ny linje forbi nordenden av Lovisenlund Stadion til en sten i Gamle Kongevei litt syd for Bedehuset. Denne er av en annen stenart enn de øvrige, har innhugget No 16 Δ og på toppen en vinkel som peker tilbake til No 16 og nedover Gamle Kongevei til sten No 17 ved Badeparkens stengjerde, dit den en gang er flyttet fra plassen nevnt ovenfor.

Grensesten No 18 skulle stått på toppen av alléen ved Villa Blanca, men er borte, og det samme gjelder for No 19 som stod ved fortauet til bensinstasjonen i Nansetgaten. No 20 finner vi i hvert fall igjen ved Greveveien ca. 40 meter ned for Dr. Holms vei og likeledes No 21 oppe i den lille fjellpassasjen og delvis skjult av vegetasjon bak arkitekt Gabrielsens hus.

Så har man muligens villet spare penger, for herfra går den gamle bygrensen i strak luftlinje 1,2 kilometer til vi fra Hoffsgt kan observere fastboltet sten, No 22, oppe på det som har fått navnet Merkefjellet. No 23 et sted ved Yrkesskolen er borte, men en ny linje mot sydvest på kartet fører oss til en av de få brede stenene, No 24, på hjørnet av bensinstasjonen ved Furumoa. Den har som No 5 på Langestrand mer inskripsjon i tillegg til nummer og årstall. Her fant jeg skriften første gang leselig da jeg en morgen eller tidlig formiddag fikk en skrå sol inn fra Tjøllingsiden. Teksten var i venstre halvdel av feltet: *Hedrum Herred* og i høyre halvdel: *Laurvig By*. Så følger vi Skiringsalsgate ut hvor støtte No 25 er skjult bak Unnersbogjerdets forlengelse litt skrått overfor Skiferhuset og ender ute på Øyas område hvor siste sten, No 26, skulle stått, men vel ligger begravet.

Turen er gjort - 127 år tilbake i tiden. La oss ta vare på de stenene som er igjen. Larvik kommune var aldri flink. Minebøssen fra Storgaten til minne om falne sjømenn fra første verdenskrig forsvant via ingeniørvesenet. De fleste hestekrybbene rundt om i byen var borte inntil en ble funnet på Revet. Den fine gamle kirkegårdsmuren ved Torstrand skole kjørte man ut i moloen på Revet. Strømmen fine sjøbad rev man ned og fylte med stein. Vi har en jobb å gjøre mange av oss og bør huske det.

